अभिवेग Tatpur. m. (-गः) Determination, intention; *Ṛigv.*: असत्सु मे जरितः साभिवेगो यत्सुन्वते यजमानाय शिक्षम् (*Sáyaṇa*: हे जरितः स्तोतः। मे मम। सु शोभनः। स तादृशः। अभिवेगो ऽभिगमनं मनसो वृत्तिविशेषः। असत्। अस्ति विद्यते। यत् &c.; the irregular Sandhi सभिवेगः instead of सो ऽभिवेगः is noticed by the *Prátiś.*). E. विज् with अभि, kṛit aff. घञ्.

अभिव्यक्त Tatpur. m. f. n. (-क्तः-क्ता-क्तम्) Revealed, made manifest, distinct, apparent; e. g. *Mím. Sútra*: तत्रोत्पत्तिरभिव्यक्ता स्यात्; or *Ved. S.*: मायामात्रं तु कार्त्स्न्येनानभिव्यक्तस्वरूपत्वात्; or *Nyáya S.*: न प्रदीपार्चिःसंतत्यभिव्यक्तग्रहणवत्तद्ग्रहणमनवस्थायित्वे ऽपि; or *Kaiyy.* on *Páṇ.*: यदा तु प्राक्संबोधनपदं प्रयुज्यते। तदा हैहयोर्द्वौत्याभावादानर्थक्यम्। यदा तु तयोः प्राक्प्रयोगस्तदामन्त्रणादभिव्यक्तार्थत्वादर्थवत्त्वम्; or *Bhojad.* on the word प्रादुर्भाव in a *Yoga S.*: प्रादुर्भावो वर्तमाने ऽध्न्यभिव्यक्तरूपतयावस्थानम्; or *Raghuv.*: ततः परमभिव्यक्तसौमनस्यनिवेदितैः। युयोज पाकाभिमुखैर्भृत्यान्विज्ञापनाफलैः; or *Sáhityad.*: चुम्बनमनुभावः। लज्जाहासौ व्यभिचारिणौ। एतैरभिव्यक्तः सहृदयरतिभावः शृङ्गाररूपतां भजते; or *Suśruta*: गर्भहृदयप्रव्यक्तभावाश्चेतनाधातुरभिव्यक्तो भवति. E. अञ्ज् with वि and अभि, kṛit aff. क्त.

अभिव्यक्ति Tatpur. f. (-क्तिः) Revelation, manifestation, appearance, the making or becoming of a thing evident to the senses; (therefore 'belonging to the present time, and not applicable to wisdom or knowledge': *Vijnánách.* — on the *Sánkhya Sútra* नाभिव्यक्तिनिबन्धनौ व्यवहाराव्यवहारौ —: अभिव्यक्तित उत्पत्तिव्यवहारो ऽभिव्यक्त्यभावाच्चोत्पत्तिव्यवहाराभावः। न त्वसतः सत्तयेत्यर्थः। अभिव्यक्तिश्च न ज्ञानं किं तु वर्तमानावस्था; or the same — on the *Sánkhya S.* सत्कार्यसिद्धान्तश्चेत्सिद्धसाधनम् —: अभिव्यक्तिर्यद्यनागतावस्थात्यागेन वर्तमानावस्थालाभ इत्युच्यते &c.); e. g. *Sánkhya Sútra*: नानन्दाभिव्यक्तिर्मुक्तिर्निर्धर्मत्वात्, *Vijnánách.*: आत्मन्यानन्दरूपो ऽभिव्यक्तिरूपश्च धर्मो नास्ति स्वरूपं च नित्यमेवेति न साधनसाध्यम्। अतो नानन्दाभिव्यक्तिर्मोक्ष इत्यर्थः; or *Yoga Sútra*: ततस्तद्विपाकानुगुणानामेवाभिव्यक्तिर्वासना; or *Nyáya Sútras*: बाह्यप्रकाशानुग्रहाद्विषयोपलब्धेरनभिव्यक्तितो ऽनुपलब्धिः॥ अभिव्यक्तौ चाभिभवात् (*Viśwan.*: अभिव्यक्तौ प्रत्यक्ष उद्भूतत्वे); or *Ved. Sútra*: अभिव्यक्तेरित्याश्मरथ्यः (*Śankara*: अतिमात्रस्यापि परमेश्वरस्य प्रादेशमात्रत्वमभिव्यक्तिनिमित्तं स्यात्); or *Jaiminiyanyáy.*: एवं फलमित्यस्मिन्प्रथमैकवचने नपुंसकाभिव्यक्तिः; or *Ánandag.* on *Śank.* on the *Kenop.*: प्रत्यगात्मतया ब्रह्मणो यथाभिव्यक्तिः स्यात्तथोपदिश्यते; or *Páṇ.*: द्वन्द्वं रहस्यमर्यादा॰॰॰ अभिव्यक्तिषु; or *Sáhityad.*: लेख्यप्रस्थापनैः स्निग्धैर्वीक्षितैर्मृदुभाषितैः। दूतीसंप्रेषणैर्नार्या भावाभिव्यक्तिरिष्यते. E. अञ्ज् with वि and अभि, kṛit aff. क्तिन्.

अभिव्यङ्ग्य Tatpur. m. f. n. (-ङ्ग्यः-ङ्ग्या-ङ्ग्यम्) To be made manifest, to be made out; e. g. *Dáyabhága*: अविभक्तधने हि स्वत्वं गुटिकापाताभिव्यङ्ग्यम्। तथा चास्मिन्भागे यदि मम गुटिकापातो नैतन्मम धनम्. E. अञ्ज् with वि and अभि, kṛitya aff. ण्यत्.

अभिव्यञ्जक Tatpur. m. f. n. (-ञ्जकः-ञ्जिका-ञ्जकम्) Making clear, revealing, manifesting, evidencing; e. g. *Sáyaṇa* (on the *Ṛigv.*: गोमातरो यच्छुभयन्ते अञ्जिभिः): अञ्जिभी रूपाभिव्यञ्जकैराभरणैः; or *Víramitr.*: अनयोश्च साचिलेख्ययोः शब्दाभिव्यञ्जकत्वाच्छब्दप्रमाणे ऽन्तर्भावः; or *Sáhityad.*: गुणशब्दो ऽत्र गुणाभिव्यञ्जकशब्दार्थयोरुपचर्यते। अतश्च गुणाभिव्यञ्जकाः शब्दा रसस्योत्कर्षकाः. E. अञ्ज् with वि and अभि, kṛit aff. ण्वुल्.

अभिव्यञ्जन Tatpur. n. (-नम्) The making clear, manifesting, revealing, evidencing. E. अञ्ज् with वि and अभि, kṛit aff. ल्युट्.

अभिव्यादान Bahuvr. n. (-नम्) (In vaidik Grammar.) A suppressed sound; viz. such a long vowel आ, separated from a preceding आ by a hiatus, as becomes *wrongly* absorbed by the protracting beyond the legitimate measure of such a preceding आ; as if in the pronunciation of ता आपः, अवसा आ, या आपः, ता आ (in verses of the Ṛigveda), the speaker commits the fault of allowing the final आ of ता, अवसा, या to absorb, by unduly protracting it, the beginning आ of आपः and आ. [In the *Ṛik-Prátiś.-Sútra* अभिव्यादानं च विवृत्तिपूर्वे कण्ठ्ये ता आपो ऽवसा एति दीर्घे it would seem more natural to look upon अभिव्यादान as a Tatpur. and render it 'absorption'; but as व्यादान means 'enouncing, pronouncing' and as a negative value of अभि is but seldom admissible in a *Tatpur.*, it appears better to adopt *Uvaṭa*'s comment which represents the word as a *Bahuvr.* and supplies अक्षर, viz.: आदानमारम्भः। विविधं विपुलं विशालं वादानमथवादानमेव व्यादानम्। केनचिदभिव्याप्तमभिभूतं वा व्यादानं तस्य तदिदमभिव्यादानं भवत्यक्षरम्; and since the condition of *this* defect of pronunciation is the meeting of *two* आ, there seems equally no choice left but to adopt the elliptical interpretation of this comm., as regards विवृत्तिपूर्वे कण्ठ्ये दीर्घे, which words he renders as neuters in the dual accus., for in giving them the apparently more natural value of a locat. sing. the rule would not necessarily imply the meeting of *two* long vowels आ.] E. अभि and व्यादान, scil. अक्षर.

अभिव्याधिन् Tatpur. m. f. n. (-धी-धिनी-धि) Wounding excessively; *Atharv.*: मा नो विदन्विव्याधिनो मो अभिव्याधिनो विदन्। आराक्षरव्या अस्मद्विषूचीरिन्द्र पातय (comp. *Vájas.*: शूर इषव्यो ऽतिव्याधी). E. अभि and व्याधिन्.

अभिव्यापक Tatpur. m. f. n. (-पकः-पिका-पकम्) Comprehending, including, surrounding, absorbing; e. g. *Bharatam.* (on *Bhaṭṭik.*: प्रोर्णुवित्रीं दिवस्तत्र पुरीं द्रक्ष्यथ काञ्चनीम्): प्रोर्णुवित्रीम् = अभिव्यापिकाम्; or *Siddhk.* (on *Páṇ.* II. 3. 36.): औपसेषिको वैषयिको ऽभिव्यापकश्चेत्याधारस्त्रिधा। कट आस्ते। स्थाल्यां पचति। मोक्ष इच्छास्ति। सर्वस्मिन्नात्मास्ति; (this definition is taken from *Patanj.* on *Páṇ.* VI. 1. 72. where व्यापक stands in the room of अभिव्यापक; *Bhaṭṭoj.* might have done better, too, to copy the six instances of *Kaiyyaṭa* (two for each category) instead of giving four odd ones: *Patanj.*: अधिकरणं नाम त्रिप्रकारं व्यापकमौपसेषिकं वैषयिकमिति॥; *Kaiyy.*: व्यापकमिति। यथा। दध्नि सर्पिः। तिलेषु तैलमिति॥ औपसेषिकमिति। यथा। कटे तिष्ठते। मथुरायां वसतीति। सर्वावयवव्याप्तभावात्कटादेर्व्यापकत्वाभावः॥ वैषयिकमिति। यथा। खे शकुनयः। गुरौ वसतीति). E. आप् with वि and अभि, kṛit aff. ण्वुल्.

अभिव्यापिन् Tatpur. m. f. n. (-पी-पिनी-पि) The same as the preceding. E. आप् with वि and अभि, kṛit aff. णिनि.

अभिव्याप्त Tatpur. m. f. n. (-प्तः-प्ता-प्तम्) [1] Comprehended, included, absorbed; e. g. *Suśr.*: दुर्विरेच्या हि मधुमेहिनो भवन्ति मेदोऽभिव्याप्तशरीरत्वात्. [2] Comprehending, including, absorbing; e. g. *Śankara* (on the *Chhánd. Up.* सर्व-